

Lecture 20 Line Integrals

Chapter 4 Vector Calculus

1

ในหัวข้อนี้ เราจะศึกษาปริพันธ์ตามเส้นของฟังก์ชันในปริภูมิ 2 มิติดังนี้

บทนิยาม 1. ให้ C เป็นเส้นโค้งปรับเรียบในปริภูมิ 2 มิติที่กำหนดโดยสมการอิงตัวแปรเสริม

$$x = x(t), \quad y = y(t) \quad \text{สำหรับทุก} \quad t \in [a, b]$$

และให้ $f(x, y)$ และ $g(x, y)$ เป็นฟังก์ชันต่อเนื่องบน C

ปริพันธ์ตามเส้น (line integral) ของ f บน C เทียบ x กำหนดโดย

$$\int_C f(x, y) dx = \int_a^b f(x(t), y(t)) x'(t) dt$$

และปริพันธ์ตามเส้น (line integral) ของ g บน C เทียบ y กำหนดโดย

$$\int_C g(x, y) dy = \int_a^b g(x(t), y(t)) y'(t) dt$$

โดยทั่วไปแล้ว ถ้าต้องการคำนวณปริพันธ์ตามเส้นเทียบ x และ y พร้อมกัน เราจะเขียนแทนด้วย

$$\int_C f(x, y) dx + g(x, y) dy := \int_C f(x, y) dx + \int_C g(x, y) dy$$

ตัวอย่าง 1. จงหาค่าของ $\int_C 2xy dy$ โดยที่ C เป็นส่วนของเส้นตรงที่เชื่อมจุด $(0, 0)$ และ $(1, 2)$ โดยมีทิศทางการเพิ่มขึ้นของตัวแปรเสริมดังนี้

1. จาก $(0, 0)$ ไปยัง $(1, 2)$
2. จาก $(1, 2)$ ไปยัง $(0, 0)$

¹ABD12 : Section 15.2 : 1(b), 2(b), 7-10, 11(b,c), 12(b,c,d), 13, 14, 17, 23-30, 33-34, 35-36, 37-40, 41, 42, 43, 44, 45-48, 49-50, 54, 56

ทฤษฎีบท 1. ให้ C เป็นเส้นโค้งปรับเรียบ และ $-C$ เป็นเส้นโค้งที่บรรจุทุกจุดของ C แต่มีทิศทางตรงข้ามกับ C ถ้า $f(x,y)$ และ $g(x,y)$ เป็นฟังก์ชันต่อเนื่องบน C แล้ว

$$\int_{-C} f(x,y)dx + g(x,y)dy = - \int_C f(x,y)dx + g(x,y)dy$$

ตัวอย่าง 2. จงหาค่าของ $\int_C (3x^2 + y^2)dx + 2xydy$ โดยที่ C เป็นส่วนของวงกลมที่กำหนดโดย $x = \cos t$ และ $y = \sin t$ สำหรับทุก $t \in [0, \frac{\pi}{2}]$ โดยมีทิศทางการเพิ่มขึ้นของตัวแปรเสริมในทิศทวนเข็มนาฬิกา

ตัวอย่าง 3. จงหาค่าของ $\int_C (x^2 + y)dx + (x^2 + y)dy$ โดยที่ C เป็นส่วนของพาราโบลา จากจุด $(0,0)$ ไปยัง $(2,4)$

สังเกตว่าในการหาปริพันธ์ตามเส้นนั้น เส้นโค้ง C ต้องเป็นเส้นโค้งปรับเรียบ อย่างไรก็ตาม ถ้า C เป็นเส้นโค้งปรับเรียบเป็นช่วงที่สามารถแบ่งออกเป็นช่วงย่อย $C_1, C_2, \dots, C_n$ ที่เป็นเส้นโค้งปรับเรียบและจุดเริ่มต้นของ C_{i+1} เป็นจุดปลายของ C_i สำหรับทุก $i = 1, \dots, n-1$ เรานิยามปริพันธ์ตามเส้นบนเส้นโค้งปรับเรียบเป็นช่วงนี้ได้เป็น

$$\int_C = \int_{C_1} + \int_{C_2} + \dots + \int_{C_n}$$

ตัวอย่าง 4. จงหาค่าของ $\int_C x^2 y dx + x dy$ โดยที่ C เป็นเส้นรอบรูปสามเหลี่ยมมุมฉากจากจุด $(0,0)$ ไปยัง $(1,0)$ ต่อไปยัง $(1,2)$ และกลับไปยังจุด $(0,0)$

ตัวอย่าง 5. จงหาค่าของ $\int_C (x+y)^2 dx + (x-y)^2 dy$ โดยที่ C เป็นเส้นโค้งที่กำหนดโดยฟังก์ชัน $y = |2x|$ จากจุด $(-1, 2)$ ไปยัง $(1, 2)$

ในลำดับต่อไป เราจะศึกษาสมบัติของปริพันธ์ตามเส้นของฟังก์ชันในปริภูมิ 2 มิติเพิ่มเติม ปริพันธ์ตามเส้นในปริภูมิ 3 มิติ และการประยุกต์ใช้ปริพันธ์ตามเส้นดังนี้

ทฤษฎีบท 2. ให้ C เป็นเส้นโค้งปรับเรียบที่กำหนดโดยฟังก์ชันค่าเวกเตอร์ $\mathbf{r}(t)$ สำหรับทุก $t \in [a, b]$ ถ้าเส้นโค้ง C สามารถกำหนดได้โดยฟังก์ชันค่าเวกเตอร์ $\tilde{\mathbf{r}}(t)$ สำหรับทุก $t \in [c, d]$ ด้วยและทิศทางการเพิ่มขึ้นของตัวแปรเสริมคงเดิม แล้วปริพันธ์ตามเส้นบน C ที่กำหนดโดยฟังก์ชันค่าเวกเตอร์ $\mathbf{r}(t)$ และ $\tilde{\mathbf{r}}(t)$ เท่ากัน

ตัวอย่าง 6. จงหาค่าของ $\int_C xy dx + (x^2 + y^2) dy$ โดยที่ C เป็นเส้นโค้งที่กำหนดดังนี้

1. $x = \cos(2t), y = \sin(2t)$ สำหรับทุก $t \in [0, \frac{\pi}{4}]$
2. $x = \cos(t^2), y = \sin(t^2)$ สำหรับทุก $t \in [0, \sqrt{\frac{\pi}{2}}]$
3. $x = \cos(-t), y = \sin(t)$ สำหรับทุก $t \in [\frac{3\pi}{2}, 2\pi]$
4. $x = t, y = \sqrt{1-t^2}$ สำหรับทุก $t \in [0, 1]$

บทนิยาม 2. ให้ D เป็นเซตของจุดในปริภูมิ 2 มิติ **สนามเวกเตอร์** (vector field) บนปริภูมิ คือ ฟังก์ชัน $\mathbf{F}$ ที่ส่งแต่ละจุดใน D เป็นเวกเตอร์ $\mathbf{F}(x,y)$ เพียงค่าเดียวเท่านั้น

เนื่องจาก $\mathbf{F}(x,y)$ เป็นฟังก์ชันค่าเวกเตอร์ของตัวแปร x และ y นั่นคือ จะมีฟังก์ชันส่วนประกอบ $f(x,y)$ และ $g(x,y)$ ที่ทำให้

$$\mathbf{F}(x,y) = f(x,y)\mathbf{i} + g(x,y)\mathbf{j}$$

พิจารณาเวกเตอร์ตำแหน่ง $\mathbf{r} = x\mathbf{i} + y\mathbf{j}$ จะได้ $d\mathbf{r} = dx\mathbf{i} + dy\mathbf{j}$ นั่นคือ

$$\begin{aligned} \int_C \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r} &= \int_C (f(x,y)\mathbf{i} + g(x,y)\mathbf{j}) \cdot (dx\mathbf{i} + dy\mathbf{j}) \\ &= \int_C f(x,y)dx + g(x,y)dy \end{aligned}$$

บทนิยาม 3. ให้ $\mathbf{F}$ เป็นสนามเวกเตอร์ที่มีความต่อเนื่อง และ C เป็นเส้นโค้งปรับเรียบที่กำหนดโดยฟังก์ชันค่าเวกเตอร์ $\mathbf{r}(t)$ **ปริพันธ์ตามเส้นของ $\mathbf{F}$ บน C** (line integral of $\mathbf{F}$ along C) กำหนดโดย

$$\int_C \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r}$$

สังเกตว่า ถ้า C เป็นเส้นโค้งที่กำหนดโดยฟังก์ชันค่าเวกเตอร์ $\mathbf{r}(t) = x(t)\mathbf{i} + y(t)\mathbf{j}$ สำหรับทุก $t \in [a, b]$ จะได้ $\mathbf{F}(\mathbf{r}(t)) = f(x(t), y(t))\mathbf{i} + g(x(t), y(t))\mathbf{j}$

นั่นคือ

$$\int_C \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r} = \int_a^b \mathbf{F}(\mathbf{r}(t)) \cdot \mathbf{r}'(t) dt$$

ตัวอย่าง 7. จงหาค่าของ $\int_C \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r}$ โดยที่ $\mathbf{F}(x,y) = \cos x\mathbf{i} + \sin x\mathbf{j}$ และ C เป็นเส้นโค้งที่กำหนดดังนี้

1. $C : \mathbf{r}(t) = -\frac{\pi}{2}\mathbf{i} + t\mathbf{j} \quad (1 \leq t \leq 2)$

2. $C : \mathbf{r}(t) = t\mathbf{i} + t^2\mathbf{j} \quad (-1 \leq t \leq 2)$

ปริพันธ์ตามเส้นมีการประยุกต์ใช้ที่สำคัญในเรื่อง งาน ที่เกิดจากการใช้แรง $\mathbf{F}$ ทำให้อนุภาคเคลื่อนที่ไปตามเส้นโค้ง

บทนิยาม 4. ให้ $\mathbf{F}$ เป็นสนามเวกเตอร์แรงที่มีความต่อเนื่องซึ่งใช้ในการเคลื่อนที่อนุภาคตามเส้นโค้งปรับเรียบ C ที่กำหนดโดยฟังก์ชันค่าเวกเตอร์ $\mathbf{r}(t)$ และมีทิศทางการเพิ่มขึ้นของตัวแปรเสริมเป็นทิศทางการเคลื่อนที่ของอนุภาค **งาน** (work) ที่เกิดจากสนามเวกเตอร์แรงที่กระทำต่ออนุภาค กำหนดโดย

$$\int_C \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r}$$

ทั้งนี้ ที่มาของบทนิยามข้างต้นนี้ นักศึกษาสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก Anton et al. (2012) หน้า 1105 - 1106

ตัวอย่าง 8. จงหางานที่เกิดจากเคลื่อนที่ของอนุภาคซึ่งเคลื่อนที่ไปตามเส้นโค้ง $y = x^2$ จากจุด $(-1, 1)$ ไปยัง $(2, 4)$ ในสนามแรง $\mathbf{F}(x, y) = x^3y\mathbf{i} + (x - y)\mathbf{j}$

ปริพันธ์ตามเส้นสามารถอธิบายเรื่องงานในปริภูมิ 3 มิติได้เช่นกัน โดยจะเกี่ยวข้องกับปริพันธ์ตามเส้นในปริภูมิ 3 มิติดังนี้

บทนิยาม 5. ให้ C เป็นเส้นโค้งปรับเรียบในปริภูมิ 3 มิติที่กำหนดโดยสมการอิงตัวแปรเสริม

$$x = x(t), \quad y = y(t) \quad \text{และ} \quad z = z(t) \quad \text{สำหรับทุก} \quad t \in [a, b]$$

และให้ $f(x, y, z)$, $g(x, y, z)$ และ $h(x, y, z)$ เป็นฟังก์ชันต่อเนื่องบน C

ปริพันธ์ตามเส้น (line integral) ของ f บน C เทียบ x กำหนดโดย

$$\int_C f(x, y, z) dx = \int_a^b f(x(t), y(t), z(t)) x'(t) dt$$

ปริพันธ์ตามเส้น (line integral) ของ g บน C เทียบ y กำหนดโดย

$$\int_C g(x, y, z) dy = \int_a^b g(x(t), y(t), z(t)) y'(t) dt$$

และปริพันธ์ตามเส้น (line integral) ของ h บน C เทียบ z กำหนดโดย

$$\int_C h(x, y, z) dz = \int_a^b h(x(t), y(t), z(t)) z'(t) dt$$

โดยทั่วไปแล้ว ถ้าต้องการคำนวณปริพันธ์ตามเส้นเทียบ x, y และ z พร้อมกัน เราจะเขียนแทนด้วย

$$\int_C f(x, y, z) dx + g(x, y, z) dy + h(x, y, z) dz := \int_C f(x, y, z) dx + \int_C g(x, y, z) dy + \int_C h(x, y, z) dz$$

ตัวอย่าง 9. จงหางานที่เกิดจากเคลื่อนที่ของอนุภาคซึ่งเคลื่อนที่ไปตามเส้นโค้ง $t\mathbf{i} + t^2\mathbf{j} + t^3\mathbf{k}$ จากจุด $(0, 0, 0)$ ไปยัง $(1, 1, 1)$ ในสนามแรง

$$\mathbf{F}(x, y, z) = (y - x^2)\mathbf{i} + (z - y^2)\mathbf{j} + (x - z^2)\mathbf{k}$$